

Ular oqsoqlanib soyga tomon tushib borardilar. Hamrohlardan biri, oldinda borayotgani toshloq yerda qoqilib gindiraklab ketdi. Ikkalasi ham charchab holdan toygan va tishini-tishlariga qo'yib taqdirga tan berganliklari yuzlaridan ko'rinib turardi - bu uzoq vaqt chekkan qiyinchiliklari oqibati edi. Orqalaridagi qayish bilan tortib bog'langan og'ir yuklari yelkalarini ezardi. Ikkalasida ham bittadan miltiq. Ikkalasi ham bukchayib ko'zlarini yerdan uzmay borardilar.

- Qani endi yashirib qo'ygan joyimizdagi o'qlardan hozir ikkitaginasini bo'lsa, - deb qo'ydi ulardan biri.

Azbaroyi madorsizlikdan ovozi zaif chiqdi. U judabehafsallalik bilan gapirardi. Toshlarga urilib, ko'piklanib oqayotgan sutdek oppoq suvga endi oyoq bosgan sherigi esa unga hech narsa deb javob bermadi.

Ikkinchisi ham sherigi orqasidan suvga tushdi. Suv muzdek sovuq bo'lishiga qaramay ular oyoq kiyimlarini yechmadilar. Suv shu qadar sovuq ediki, oyoqlari barmoqlarigacha uvishib qoldi. Ba'zi joylarda suv tizzadan kelardi. Shunda suv shi-tob bilan urganda, ular o'zlarini tutohnay, gindiraklab ketardilar.

Orqada kelayotgan yo'lovchi silliq toshga tiyg'anib ketib, yiqilishiga oz qoldi, og'riqdan qattiq ixrab yubordi, ammo yiqilmadi. Boshi aylandi, shekilh, munkib ketib, xuddi havodan madad so'raganday, bo'sh qo'lini oldinga cho'zdi. O'zini o'nglab oldi-da, oldinga qadam bosdi, lekin yana toyib ketib, yiqilishiga sal qoldi. Shundan keyin, to'xtab o'z sherigiga qarab qo'ydi: sherigi esa orqasiga ham qaramay, hamon oldinga qarab ketmoqda edi.

Orqada qolgan bir narsani o'ylagandek birpas qimirlamay turdi, keyin:

- Menga qara, Bill, oyog'imni chiqarib oldim, shekilli! - deb qichqirdi.

Bill oyoqlarini sudrab, sutdek oppoq suvdan kechib borardi. U orqasiga biror marta ham qayrilib qaramadi. Sherigi uning orqasidan qarab turardi. Uning yuzi avvalgidek hech narsani ifoda qilmasa-da, ko'zlarida yaralangan bug'u singari chuqur qayg'u ifodasi aks etdi.

Mana Bill qarshi qirg'oqqa o'tib oldi-da, kalovlanib yurib ketdi. Suvning o'rtasida turgan hamrohi undan ko'zini olmay qarab turdi. Uning lablari shu qadar titrar ediki, o'siq sariq mo'ylovi uchib-uchib ketardi. U tilining uchi bilan qovjiragan lablarini bir yalab oldi-da:

- Bill! - deb qichqirdi.

Bu falokatga yo'liqqan odamning jon achchig'idagi qichqirig'i edi, ammo Bill qayrilib ham qaramadi. Ketib qolgan sherigining orqasidan uzoq vaqt qarab turdi: sherigi lapanglab, oqsoqlanib, qoqinib-suqilib, tepalikda ko'ringan egri-bugri chiziqlar tomon asta-sekin ko'tarilib borardi. Bill to tepalikni oshib, ko'zdan g'oyib bo'lguncha, sherigi orqasidan qarab turdi. Shundan keyin u tarafdin ko'zini uzdi-da, Bill ketgandan keyin yolg'iz o'zi qolgan yerni bir-bir ko'zdan kechirib chiqdi.

U butun og'irligini bir oyog'iga sohb turib, soatini oldi, soat to'rt edi. So'nggi ikki hafta ichida u hisobni yo'qotib qo'ydi: iyulning oxiri yoki avgustning boshlari bo'lganligi sababli quyosh shimol-g'arbda bo'lishi kerak edi. U janub tomonga qaradi. Mana shu ko'rimsiz tepalik orqasida, allaqayerdadir, Katta Ayiq ko'h bor, xuddi o'sha tomonda Kanada sahrosidan mudhish Shimoliy Qutb doirasi o'tadi, deb o'ylab qo'ydi. U turgan soy Kappermayn daryosining irmog'i, Kappermayn esa shimol tomonga oqib, Koronatsiya ko'rfaziga, Shimoliy Muz dengiziga quyiladi. Uning o'zi u yerlarga hech qachon bormagan, lekin buning hammasini Gudzon ko'rfazi kompaniyasining kartasida ko'rgan edi.

U o'zi yolg'iz qolgan joyini yana bir marta ko'zdan kechirdi. Tevarak-atrof jimjit, ko'rimsiz edi. Na daraxt, na buta, na o't-o'lan ko'rinadi - poyonsiz va dahshath sahrodan boshqa hech narsa yo'q. Uning ko'zlarida qo'rquv ifodalari ko'rindi.

- Bill! - deb pichirladi. - Bill! - deb takrorladi u yana ketidan. Poyonsiz sahro go'yo qudratli kuchi bilan bosayotganday, o'zining mudhish sokinligi bilan ezayotganday bo'ldi: u loyqalanib oqayotgan soy o'rtasida cho'qqayib o'tirib qoldi. U xuddi bezgak tutayotgandek qaltirab ketdi, shu payt miltig'i shalp etib suvga tushdi. Bu uni o'ziga keltirdi. U qo'rquvni yengib, es-hushini yig'di, keyin qo'lini suvga tiqib, piypasladi-da, miltig'ini topdi. So'ng mayib oyog'iga og'irlik kamroq tushsin deb, yukni chap yelkasiga oldi-da, og'riqdan basharasini burishtirib, juda ehtiyotk bilan asta-sekin qirg'oqqa tomon yurdi.

U to'xtamay yuraverdi. Og'riqqa sira parvo qilmay, Bill oshib o'tgan tepalik ustiga shosha-pisha dadil chiqaverdi. Tepalikka chiqib qarasa, vodiya hech kim ko'rinmadi. Uni yana qo'rquv bosdi, keyin qo'rquvni yengib, qopini chap yelkasiga yana ham ko'proq surib, oqsoqlanib-oqsoqlanib pastga tusha boshladi.

Vodiyning pastligi chalchiqzor bo'lib, chimliq jiqqa suv edi. U har qadam bosganda suv sachrar, nam chimliqdan oyog'ini har ko'targanda, shalop-shulip etgan tovush chiqardi. U Billning izidan yurishga intilib, ko'loblarni aylanib o'tar yoki chimliqlarda xuddi orol singari cho'qqayib turgan toshlar ustidan borardi.

U yolg'iz qolgan bo'lsa ham yo'ldan adashmadi. Yana bir oz yurgandan keyin atrofni pastakkina, nimjon, quruq pixta va archalar o'rab olgan kiclikina Titchinichili ko'lga yetib borishini bilardi, bu ko'lning nomi mahalliy tilda "Kichik og'ochlar o'Ucasi" degan ma'noni anglatardi. Shu ko'lga bir ariq kelib quyiladi, suvi ham loyqa emas. Ariq bo'ylarida qamish o'sadi. Buni u yaxshi eslaydi - lekin u yerda daraxt yo'q. Shu yerdan g'arbga tomon boshqa bir ariq oqadi, shu ariq yoqalab u Diz daryosiga qadar boradi. Xuddi o'sha yerda to'ng'irib, ustiga tosh bostirib qo'yilgan qayiqni topadi. U qayiqning ostida miltiq o'qi, qarmoq, qarmoq iplari, kichik bir to'r, umuman, ovqat topish uchun zarur bo'lgan narsalarning hammasi yashirib qo'yilgan. Bundan tashqari, o'sha yerda oz bo'lsa ham un, bir parcha go'sht, loviya ham bor.

Bill uni o'sha yerda kutib turadi, keyin ikkisi Diz daryosi b'uan Katta Ayiq ko'lga borad'uar, undan keyin ko'ldan o'tib janubga, to Makkenzi daryosiga yetib oluncha, janubga qarab boraverad'uar. Janubga, hamma vaqt janubga qarab boraveradilar, qish esa ularni quvib boradi. Tez oqar soy va j'ug'alar muz b'uan qoplanadi, sovuq tushadi, ularesajanubga, Gudzon ko'rfazidagi faktoriyalardan biriga yetib oladilar, u tomonlarda baland-baland azamat daraxtlar o'sadi va oziq-ovqat ham istagancha top'udadi.

Zo'rg'a sudralib borayotgan yo'lovchi mana shular haqida o'ylar edi. Lekin yurish qanchalik og'ir bo'lmasin, Bill uni yolg'iz tashlab ketmaydi, degan fikrga ishonish undan ham qiyin edi. Bill hech shubhasiz uni narsalar yashir'ugan joyda kutib o'tiradi. U shunday deb o'ylashi kerak, aks holda bundan keyin kurashni davom ettirishning hech hojati yo'q - unda oyoqni cho'zish-u, o'lib qo'ya qolishdan boshqa iloj yo'q. Quyoshning xira gardishi shimoli g'arb tomonga sekin-asta yashirinayotgan qishdan qochib, janub tomonga qo'yiladigan har qadamini bir necha bor hisoblab chiqdi. U narsalar yashirilgan joydagi va Gudzon kompaniyasining omboridagi oziq-ovqat zapasini qayta-qayta o'z xayolidan kechirdi. Ikki kundan beri u hech narsa yegani yo'q, lekin undan ilgari ham to'yib ovqat yemagan edi. U tez-tez egilib, rangsiz botqoq mevalarini uzib og'ziga solar va chaynab yutib borardi. Mevalar juda sersuv, suvi ichiga ketib, og'zida faqat taxir va qattiq urug'largina qolardi. Bu mevalar qorin to'yg'izmasligini u bilardi, shunday bo'lsa ham ularni sabr bilan chaynar, chunki umid achchiq haqiqat hilan hisoblashishini istamas edi.

Soat to'qqizlarda u oyog'ining katta barmog'ini o'tkir tosh qirrasiga urib oldi. Charchoq va darmonsizlikdan gindiraklab, yiqilib tushdi, Bir yonboshiga ag'rab, anchagacha qimirlamay yotdi. Bir ozdan keyin orqasidagi qop qayishini yelkasidan chiqarib, ixrab-

ixrab o'tirib oldi. Hali uncha qorong'i tushganicha yo'q edi, g'ira-shirada toshlar orasini paypaslab, quruq xas-cho'p yig'a boshladi. Bir tutam xas-cho'p yig'ib, o't yoqdi, keyin kotelokka suv solib, burqsib yonayotgan o'tga qo'ydi.

U qopini ochib hammadan burun gugurtlarni sanab ko'rdi. Hammasi bo'lib oltmish yetti dona gugurt cho'pi bor edi. U yanglishgan bo'lmay, deb gugurt cho'pini uch marta sanab chiqdi. Gugurtni uch bo'lakka ajratib, har bir bo'lagini bir qog'ozga o'radi. Bir bo'lagini bo'sh hamyonga solib qo'ydi, ikkinchisini ohori to'kilgan shapkasi ostiga tiqdi, uchinchisini esa ko'kragiga yashirib qo'ydi. Shundan keyin uni birdan qo'rquv bosdi: uch bo'lak gugurtni yana qaytadan ochib sanab ko'rdi. Gugurt cho'plari avvalgidek oltmish yetti dona edi.

Oyoq kiyimini o'tga tutib quritdi, mokasini julduri chiqib ketgan, o'zeyaldan tikilgan paypoqlari teshik, oyoqlari bo'lsa qontalash bo'lib ketgandi. To'pig'i shishib, xuddi tizzasidek yo'g'on bo'lib ketgandi. U o'zeyallardan bittasining chetidan uzun qilib yirtib oldi-da, to'pig'ini mahkam siqib bog'ladi. Keyin yana bir necha parcha yirtib, mokasini va paypoq o'rmini bosar deb, oyog'iga aylantirib o'radi-da, qaynagan suvdan ichib oldi, soatni buradi, so'ng o'zeyalga o'ranib yotdi.

U dong qotib uxladi. Yarim tunga borib qorong'i tushdi, lekin bu uzoqqa cho'zilmadi. Sharq-shimoldan quyosh ko'tarildi, to'g'rironi, o'sha tomondan tong yorisha boshladi, chunki quyosh yuzini quyuk tuman qopladi edi. Soat oltida u chalqancha holda uyqusidan uyg'ondi, kulrang osmonga qaradi va och qolganini sezdi. Tirsagiga suyanib, qaddini ko'targan edi, qulog'iga qattiq pishqirgan tovush eshitildi. Qarasa, unga hushyorlik va qiziqish bilan bir bug'u qarab turibdi. Bug'u undan ellik qadamcha narida turardi. Shu ondayoq tovada jizillab qovurilayotgan bug'u go'shtining hidi dimog'iga urilgandek, o'zi go'sht mazasini totgandek bo'ldi. Beixtiyor o'qi yo'q miltig'ini olib o'qtaldi, tepkisini bosib yubordi. Bug'u cho'chib bir chekkaga tashlandi va tuyoqlarini tapillatib qochib ketdi.

U so'kinib, miltig'ini ulotirib tashladi, ixrab-ixrab o'rnidan turishga urinib ko'rdi, ancha uringandan keyin zo'rg'a turib oldi. Bo'g'inlari xuddi zanglab qolgandek edi, qaddini rostlash yoki bukish juda mashaqqatli edi. Nihoyat u oyoqqa bosgandan keyin ham odamga o'xshab tik turib olish uchun rosa bir minutcha urindi.

U chog'roq bir tepalik ustiga chiqib, atrofga nazar tashladi. Bo'z rang chimliq dengizdan boshqa hech narsa - na daraxt, na biron buta - hech narsa ko'rinmasdi. Osmon bo'z rangda edi. Quyosh na nur sochadi, na yilt etgan shuiasini ko'rsatadi. U, shimol qayoqda ekanini, kecha kechquran bu yerga qaysi tomondan kelganini esiy olmadi. Lekin u yo'ldan adashmagan edi. Buni u yaxshi bilardi. U tezda Kichik og'ochlar o'lkasiga yetib oladi. U o'lka shu yaqin orada, chap tomonda bo'lishi kerak, ehtimol xuddi mana shu ko'rinib turgan tepalikning narigi tomonidadir.

U tepalikdan qaytib tushib, yo'lga otlandi. Tugunini tugdi, uch bo'lak qilib yashirgan gugurtlari turibdimi, yo'qmi, deb paypaslab ko'rdi, lekin sanab o'tirmadi. U bug'uning terisidan tikilgan xaltachaga qarab turib, xayol surib qoldi. Xalta uncha katta emas, ichidagi narsalari bilan bir hovuch kelardi. Lekin og'irligi o'n besh qadoq bo'lib, boshqa yukning og'irligidan qolishmasdi, - uni mana shu tashvishga solardi. U xaltani bir tomonga surib qo'yib, boshqa narsalarni o'ray boshladi. Keyin xaltachaga qaradi-da, uni shartta qo'lga oldi, xuddi sahro uning qo'lidan oltinni tortib olayotgandek, atrofga xo'mrayib qaradi. Yana o'rnidan turib yo'lga tushganda, boshqa narsalar qatori xaltacha ham uning orqasida edi.

U chappaga burildi. Ahyon-ahyonda to'xtar va botqoq mevalaridan terib yer edi. Uning oyog'i butunlay qotib qoldi, o'zi borgan sari kuchliroq oqsar, lekin oyoq og'rig'i qornidagi og'riqqa qaraganda hech gap emasdi. Ochlik azobi uni ko'proq qiynar, qornidagi og'riq esa unga ich-ichdan azob berardi. Endi u Kichik og'ochlar o'lkasiga yetib olish uchun qaysi tomonga yurishni bilmasdi. Mevalar uni ochlik azobidan qutqarolmas, til va tanglaylarini loyullatib achitardi. Kichikroq bir soylikka yetib borganda, toshlar orasidan qanotlarini qoqib, qir-qirlashib bir to'p oq kaklik ko'tarildi. U kakliklarga qarab tosh otdi, lekin tegizolmadi. Keyin u yukini yerga qo'yib, xuddi chumchuq poylagan mushukdek, kakliklarning orqasidan pusib-o'rmalab bora boshladi. Shimi o'tkir tosh qirralarga tegib yirtiib ketdi, tizzalaridan oqqan qon qonli iz qoldirib borardi. Lekin ochlik azobi shu qadar kuchli ediki, u boshqa hech qanday og'riqni sezmasdi. U chalchiqzor chimliqlar ustidan o'rmalab borar, kiyimlari shalabbo bo'lib ketgan, badani sovuqdan dir-dir titardi-yu, lekin u faqat ovqat haqida o'ylar, boshqa hech narsani sezmasdi. Atrofidan ha deganda par etib uchib ketayotgan kakliklarning qir-qiri endi uni masxara qilayotgandek tuyildi. U kakliklarni so'kib qo'ydi-da, ularga qarab qichqirmoqqa boshladi.

Bir gal u kaklikka juda yaqin kelib qoldi, qush chamasi uxlab yotgan bo'lsa kerak. U qush toshlar orasidagi uyasidan pariliab uchib chiqmaguncha, odam uni ko'rmadi. Kakiik bexosdan parillab chiqib qolganiga qaramay, odam changal soldi. Qoiida qushning uchta pati qoldi. U uchib ketayotgan qush orqasidan uzoq qarab turdi, kaklik go'yo uning boshiga katta halokat keltirgandek, odam ko'nglida qushga nisbatan cheksiz nafrat uyg'ondi. Keyin orqasiga qaytib, yukini ko'tarib oldi.

Choshgohda u bir botqoqqa yetib keldi, bu yerda ov ko'proq edi. Xuddi unga o'chakishganday, oldidan yigirmatacha bug'u o'tib ketdi, ular shunday yaqindan o'tdiki, miltiq bilan bemalol otib olsa bo'lardi. Bug'ularni quvlagisi keldi, quvlasa ushlab olishigajuda ishonardi. Uning oldidan kakliktishlagan bir qora tulki ham o'tib ketdi. U qichqirib yubordi. Shunday qattiq qichqirdiki, cho'chib ketgan tulki o'zini bir chetga urdi, ammo kaklikni og'zidan tushirmadi.

Kechqurun u qamishlar orasidan oppoq ohakdek loyqalanib oqayotgan ariqcha yoqalab borardi. Bir qamishning ostidan mahkam ushlab, xuddi piyozga o'xshagan bir narsani sug'urib oldi. Qamishning tomiri yumshoq bo'lib, chaynaganda qars-qars ovoz chiqarar edi. Lekin mazasi taxir, xuddi chalchiqzor mevasiga o'xshagan sersuv bo'lib, och qorirni to'yg'izmasdi. U yukini yerga tashladi-da, xuddi kavsh qaytarayotgan molga o'xshab kavshana-kavshana qamishlar orasidan o'rmalab ketdi. U juda charchagan, bir oz orom olgisi, yotib uxlagisi kelardi, lekin Kichik og'ochlar o'lkasiga yetib olish orzusi, undan ham zo'rroq bo'lgan ochlik azobi unga tinchlik bermasdi. U bunday uzoq shimolda qilrt va qurbaqa bo'lmasligini btlsa ham, chuqurchalardan qurbaqa axtarar, oyoqlari bilan yerni titkilab, qurt qidirar edi.

U har bir ko'lmakni sinchiklab qaradi. Nihoyat qosh qorayganda, bir chuqurda bittagina baliq suzib yurganini ko'rib qoldi. U qo'hni yelkasigacha suvga tiqdi. Lekin baliqcha qo'lidan sirg'alib chiqib ketdi. U baliqni ikki qo'llab tutmoqchi bo'lib suvni loyqalatib yubordi. Esi-dardi baliq bilan bo'lib, hayajondan suvga tushib ketdi, beligacha suvga botdi. Suvni shunday loyqalatib yubordiki, baliqni ko'rib bo'lmay qoldi. Shundan keyin u suvning tinishini kutib turdi.

U yana baliqni tutish bilan ovora bo'ldi, suvni yana loyqalatib yubordi. Ortiq kutishga toqati qoimadi. Yukka qo'shib bog'langan paqirchani oldi-da, chuqurdagi suvni chetga olib to'ka boshladi. Avvaliga u zo'r berib ishladi, usti-boshi shalabbo bo'lib ketdi, shoshganidan suvni chuqurga shunday yaqin to'kar ediki, suv yana qaytib chuqurga oqib tushardi. So'ngra u qo'lining titrashi va yuragining qattiq urishiga qaramay, xotirjam ishlashga qaror berdi. Yarim soatdan keyin chuqurchada bir hovuch ham suv qolmadi. Biroq baliqyo'qbo'lib qolgan edi. Uningko'zitoshlar orasidagi bir yoriqqa tushdi. Baliq shu yoriqdan katta bir chuqurga o'tib

ketibdi, u chuqurda suv shu qadar ko'p ediki, uning suvini bir kecha-yu bir kunduzda ham tamom qilib bo'lmasdi. Yoriq borligini ilgari bilganida, hammadan buran uni tosh bilan berkitib qo'ygan bo'lardi, shunda baliq uning qo'lidan qochib qutulolmasdi. Odam chalchiq yerga o'tdi-da, alamiga chidayolmay yig'lab yubordi. Boshda sekin-sekin yig'ladi. Keyin atrofini o'rab olgan shafqatsiz cho'lni uyg'otmoqchi bo'lganidek ovozinfg boricha ho'ngrab yig'layverdi. a'zoyi badani titrab, uzoq yig'ladi. U o't yoqdi. Qaynagan suvdan ancha ichib, bir oz isidi, yotish uchun tosh ustiga kechagidek joy qildi. Yotishdan avval gugurtning ho'l, quruqligini tekshirib ko'rdi va soatini burab qo'ydi. Odeyal ho'l va muzdek edi. Og'riqdan oyoqlari o'tday yonar, lekin u faqat ochlik azobini sezar edi, xolos. Kechasi har xil ziyofatlar, mehmondorchiliklar va dasturxonga tortilgan turli noz-ne'matlarni tushida ko'rib chiqdi.

U sovuq qotib uyg'ondi, tobi qochgandi. Quyosh ko'rinmasdi. Yer-u ko'kning bo'zrang tusi yana ham quyuq-lashgan, qattiq shamol esar, birinchi qor tepaliklarni oppoq libosga burkagan edi. U o't yoqib suv qaynatguncha havo yana ham quyuqlashgandek, yana ham sovuqlashgandek tuyuldi. Laylak qor yog'a boshlagan edi. Qor avvaliga yerga tushishi bilan eriyverdi, lekin bora-bora ko'payib, yer betini qoplab oldi-da, quruq xas-cho'plarni ho'l qilib, o'tni o'chirdi.

Bu unga yukini orqasiga ko'tarib, boshi oqqan tomonga qarab yo'lga chiqish uchun signal bo'ldi. U endi Kichik og'ochlar o'lkasi haqida ham, Bill haqida ham, Diz daryosi sohilida qayiq ostiga yashirilgan narsalar haqida ham o'ylamasdi. Uning xayoliga ovqatdan bo'lak narsa kelmasdi. Ochlik uni aqlan ozdirdi. U qayoqqa ketayotganini ham o'ylamay qo'ydi. Unga endi ikki dunyo bir qadam bo'lib qolgan edi. Ishqilib tekis yerda yursa bo'lgani edi. Yo'lda ketarkan, u mazasi achchiq bir o'simlik topdi, giyohdan qancha topsa, hammasini yedi. Lekin bu giyoh juda oz ekan, u yerga yoyihb o'sganidan, qor tagida qolgan edi. Shu kecha u o't yoqmad, suv ham qaynatmadi, odeyal ichiga kirib oldi-da, ochligicha yotib qoldi. Qor asta-sekin sovuq yomg'irga aylandi. Yuziga yomg'ir tomchilari tushayotganini sezib tez-tez uyqusidan uyg'onardi. Tong otib, yana quyoshsiz, bulutli kun boshiandi. Yomg'ir tingan. U endi ochlik to'g'risida o'ylamay qo'ygandi. Qorni sal-pal og'rirdi xolos, ammo bu og'riq unga unchalik azob bermasdi. Uning fikri bir oz ravshanlashdi. Endi u yana Kichik og'ochlar o'lkasi haqida, Diz daryosi bo'yiga yashirib qo'ygan narsalar haqida o'ylay boshladi.

U yirtiq odeyaldan qolgan qismini yana uzunasiga yirtib, shilini qontalash bo'lib ketgan oyog'ini bog'ladi, chiqqan to'pig'ining lattasini yangiladi-da, yana yo'lga tushishga hozirlandi. Yukni ko'tarib olishdan oldin bug'u terisidan tikilgan xaltaga uzoq tikilib turdi-yu, yana xaltani o'zi bilan olib ketdi.

Yomg'ir qorni eritib yuborgandi, tepachalarning cho'q-qilarigina oqarib turardi. Quyosh ko'rinib qoldi, bundan foydalanib yo'lovchi dunyoning to'rt tomonini belgilab oldi, yo'ldan adashganligi aniq bo'ldi. So'nggi kunlarda chap tomonga ko'proq ketib qolgan bo'lsa kerak, endi u to'g'ri yo'lga tushib olish uchun o'ng tomonga qarab yura boshladi.

Ochlik azobi unga kor qilmay qolgan edi-yu, lekin u o'zining holdan ketganini sezdi. Dam olgani tez-tez to'xtar, yerdan meva terar va qamishlarni tomiri bilan sug'urib olardi. Uning tili qaqrab, shishib ketdi. Og'zida ham achchiq va bemaza ta'm bor edi.

Hammadan ko'proq uni yuragi bezovta qilardi. U bir necha qadam bosmasdan, yuragi duk-duk urib ketar, qinidan chiqib ketay deb dukkillab ura boshlardi-da, nafasi bo'g'ilib, boshi aylanar, o'zidan ketib qolay derdi.

Tush paytida u katta bir chuqurda ikkita tanga baliq suzib yurganini ko'rib qoldi. Chuqurning suvini quritib bo'lmasdi. Lekin u o'zini ancha bosib olgandi, paqirchasi bilan baliqlarni tutib oldi. Baliqlar jimjiloqdek-jimjiloqdek kichkina edi. Lekin uning uncha ovqat yegisi yo'q edi. Qorin og'rig'i ancha pasaygandi. U, baliqlarni xomligicha og'ziga solib, hafsala bilan chaynay boshladi.

Ishtahasi bo'lmasa ham, ovqat yeyishga o'zini majbur qildi, chunki yashamoq uchun ovqat yeyish zarurligini yaxshi bilardi. Kechqurun u yana uchta tanga baliq tutdi, ikkitasini yeb, uchinchisini ertalabga olib qo'ydi. Quyosh onda-sonda uchrab turgan xashaklarni quritgandi, u suv qaynatib ichib, bir oz isidi. O'sha kuni u o'n mildan ortiq yo'l bosolmadi. Ertasiga yuragi qattiq urib, besh milga yaqin yo'lni bosib o'tdi. Qorni ortiq og'rimay qo'ydi. Endi u notanish yerlardan borardi, bug'ular tez-tez uchrar, hatto bo'rilar ham ko'rinib qoldi. Uning qulog'iga ularning uvillagani tez-tez chalinardi. Bir marta u pusib yo'lni kesib o'tayotgan uchta bo'rini ko'rib qoldi.

Yana tun kirdi. Tongda u bir oz o'ziga kelib, xaltaning qayishini yechdi-da, ichidagi oltinni yerga to'kdi. Oltinni bab-baravar ikki qismga bo'ldi. Bir bo'lagini lattaga o'rab, uzoqdan yaxshi ko'rinib turadigan bir tepalikka, toshlar orasiga yashirib qo'ydi. Ikkinchi qismini yana xaltaga solib, og'zini bog'ladi. Keyin u bitta-yu bitta odeyalini yirtib, oyoqlarini o'radi. Lekin u hamon miltig'ini tashlamasdi, chunki Diz daryosi bo'yida yashirib qo'yilgan narsalar orasida patronlar bor, axir.

Bugun hamma yoqni quruq tuman qopladi. Shu kuni u yana ochlik azobini tortdi. Yo'lovchi juda zaiflashib qolgan, tez-tez boshi aylanar, vaqti-vaqti bilan hech narsani ko'rmay qoldi. U endi tez-tez qoqilar, yiqilar edi. Bir marta u kaklik uyasi ustiga yiqilib tushdi. Uyada endigina tuxumni yorib chiqqan kaklik bolalari bor ekan. U shoshib-pishib ularni tiriklayin og'ziga sola boshladi. Kaklik bolalarining suyaklari uning tishlari orasida xuddi tuxum po'stlog'i singari qasirlar edi. Ona kaklik uning tepasida charx aylanib, uchib yurar va achchiq-achchiq faryod qilardi. Odam miltiq qo'ndog'i bilan kaklikni urib tushirmoqchi bo'ldi, lekin qush chap berib qochdi. Keyin u kaklikka tosh ota boshladi, qanotini sindirdi. Kaklik yaralangan qanotini sudrab, bir tomonga qarab qochdi. Odam uning orqasidan quvlashga tushdi.

Kaklik bolalari uning ishtahasini yana ham ochib yubordi. U kalovlanib, oqsoqlanib, goh kaklikka tosh otib bo'g'iq tovush bilan qiyqirar, goh har yiqilganda chidam bilan o'rnidan turib, qovog'ini solib, indamay qadam tashlar edi, boshi aylanganda hushidan ketmaslik uchun ko'zlarini ishqalar edi.

Kaklik orqasidan quvib borayotib, pastlikdagi bir chal-chiqzorga duch keldi. Uning ko'zi ho'l chimliqdagi odam iziga tushdi. Bu izlar uniki emasligi ravshan edi. Billning izlari bo'lsa kerak. Lekin u to'xtab turolmadi, chunki kaklik tobora undan uzoqlashar edi.

U qushni quvlay berib charchatdi, lekin o'zining ham tinkasi quridi. Kaklik yonboshiga ag'darilib og'ir-og'ir nafas olib yotardi, lekin odam ham o'n qadamcha berida entikib yotar, qushga yetib olishga sira ham madori qolmagandi. Odam bir oz dam oldi, lekin qush ham nafasini rostlagandi. U qo'l uzatish bilan qush tipirlab qochdi. Yana quvishga tushdi. Qosh qorayib, qush ko'zdan g'oyib bo'ldi. Odam juda charchaganligidan madori qurib qoqildi va orqasidagi yuki bilan yiqildi-da, yuzlari shilini ketdi. U anchagina qimirlamay yotdi, keyin yonboshiga ag'darilib, soatini burab qo'ydi-da, tong otguncha shu holatda yotib qoldi.

Yana tuman bosdi. Odeyalning yarmisi oyoqni o'rashga ketdi. Billning izini u qaytib topolmadi. Endi unga baribir edi. Ochlik uni tinmay olg'a haydardi. Bordi-yu... Bordi-yu, Bill ham adashib qolgan bo'lsa-chi? Tushga borib u juda ham holdan toydi. U yana oltinni ikkiga bo'ldi. Bu gal o'lchab o'tirmay, yarmisini yerga to'kib qo'ya qoldi. Kechga borib, odeyalning yarmini, paqircha va miltiqni olib qolib, oltinning hammasini yerga to'kib tashladi.

Ba'zi bir fikrlar uning miyasini juda chulg'ab olgandi. Tasavvurida miltiqda xuddi bir o'q bordek, u esa buni ko'rmay qolgandek

edi. Shu bilan bir vaqtda miltiqda o'q yo'qligini yaxshi bilardi. Lekin bu xom xayol uni sira tinch qo'ymasdi. Pirovardida miltig'ini qarab, o'qning yo'qligiga ishonch hosil qildi. Shunday hafsalasi pir bo'ldiki, go'yo u haqiqatdan ham o'q borligini kutgan edi. Yarim soat o'tdi. Keyin miyasiga yana o'sha fikr keldi, u bu fikrni miyasidan chiqarib tashlayolmadi-da, o'zini bir oz ovutish uchun miltig'ini yana tekshirib chiqdi. Ahyon-ahyonda miyasi ishlaymay qolar, o'zi esa jonsiz narsadek beixtiyor kalovlanib borar edi; g'alati xayollar va bema'ni tasavvurlar uning miyasini qurtday kemirar edi. Lekin u tez o'ziga kelardi, chunki ochlik uni hamma vaqt haqiqatga qaytishga majbur qilardi. Bfr marta uning ko'z oldida shunday bir ajib manzara paydo bo'ldiki, hushidan ketib qolishiga sal qoldi. Uning oldida bir ot turardi. Ot! U ko'zlariga ishonmadi. Ko'z oldi jimirlashib, atrofni tuman bosganday bo'ldi. U zo'r berib ko'zini ishqaladi, ko'z oldi ravshanlanganda qarasa, qarshisida ot emas, kattakon bir targ'il ayiq turibdi. Ayiq unga o'qrayib-o'qrayib qarardi. U miltig'ini yelkasidan oldi-yu, shu ondayoq esini yig'di. Miltiqni qo'yib, munchoq qadalib tikilgan qinidan pichog'ini sug'irdi. Uning oldida go'sht va hayot turardi, Bosh barmog'i bilan pichoqning tig'ini tekshirib ko'rди. Pichoqning tig'i ham, uchi ham o'tkir edi. U hozir ayiqqa tashlanib, uni o'ldiradi. Lekin uning yuragi xuddi xavfdan ogohlan-tirayotgandek, duk-duk ura boshladi. Keyin birdan yuragi qfnidan chiqar darajada sakrab ketdi; miyasi xuddi iskanjaga olgandek qattiq og'ridi, ko'z oldi qorong'ilashdi.

Hozirgina jo'sh urib turgan botirlik o'rnini qo'rquv egalladi: u shu qadar zaif tortib ketdiki ayiq hujum qilsa, nima bo'ladi? U mumkin qadar haybatliroq bo'lib ko'rinish uchun qaddini rostladi, pichoqni qo'lga olib, to'g'ri ayiqning ko'zlariga tikildi. Yirtqich lapanglab oldinga bir qadam bosdi, ikki oyog'ini ko'tarib o'kirib yubordi. Odam qochganda, ayiq uning orqasidan quvgan bo'lardi. Lekin odam qo'rquvni bosib, o'rnidan, qimirlamadi; u ham yirtqich hayvonday dahshat bilan o'kirib yubordi, bu o'kirik qo'rquv ifodasi edi, chunki qo'rquv yashash uchun kurash bilan chambarchas bog'liqdir.

Ayiq undan qo'rqmay tik turgan mana shu sirli maxluqdan hayiqib, o'kirgancha bir tomonga chekindi. Lekin odam o'rnidan qimirlamadi. U xavf o'tib ketguncha qaqqayib turaverdi, keyin xuddi bezgak tutgandek, titrab-qaqshab ho'l chimliqqa yiqildi. U bir oz o'ziga kelib, qo'rquv ichida yana yo'lga tushdi. U endi ochlikdan o'lishdan emas, balki hayot uchun kurashning so'nggi intilishlari so'nguncha yirtqich hayvonlar panjasida o'lb ketishdan qo'rqardi. Atrofida bo'rilar izg'ib yuribdi.

Bo'rilar ikkita-ikkitan, uchta-uchtadan bo'lib, tez-tez uning yo'lini kesib o'tishardi. Lekin ular odamga yaqin kelishmasdi. Ular juda ham ko'p emasdi. Bundan tashqari, ular qarshilik ko'rsatmaydigan bug'ularni ovlashga o'rganishgan edi, ikki oyoqli g'alati maxluq esa chang solib qolsa ham, tishlab olsa ham ajab emasdi.

Kechga borib u yerda sochilib yotgan suyaklarni ko'rib qoldi. Bo'rilar xuddi mana shu yerda ovni qo'lga tushirishgan edi. Bir soat ilgari bu bug'u cha sakrab-sakrab, ma'rab yurgandi. Odam top-toza qilib qo'yilgan, yarqiroq qizg'ish suyaklarga qarab turdi. Suyaklarning rangi qizg'ish edi, chunki undagi hayot hali so'nmagandi. Kechqurunga borib, ehtimol, uning taqdiri ham shunday bo'lar. Hayot shunaqa, hayotfievafa va bebaqo. Lekin hayot alam chektiradi, o'limda esa qiynalish yo'q. OTmoq uxlamoqdir, o'lim orom olmoqdir. Bo'lmasa nima uchun u o'lishni istamaydi?

Lekin u uzoq o'ylab o'tirmadi. Ko'p o'tmay u cho'kka tushdi-da, suyaklarni kemira boshladi, suyaklarga qizg'ish tus berib turgan hayotning oxirgi nishonalarini so'rmoqqa tutindi. Go'shtning o'tmishdan qolgan xotira singari bo'lib tuyulgan sezilar-sezilmas mazasi uni o'zini yo'qotar darajada hayajonga soldi Suyakni tishlari orasiga olib, g'ajiy boshladi. Goh suyak sinar, goh uning tishi sinardi. Keyin u suyakni tosh bilan yanchib, ochko'zlik bilan yuta boshladi. Shoshilganidan toshni barmoqlariga urar, ammo qancha hovliqmasin, nima uchun og'riqni sezmayotirman, deb ajablanib qo'yardi.

Qor va yomg'irli kunlar yetib keldi. U endi qachon yotib, qachon yo'lga tushganini eslay olmasdi. Vaqtni surishtirmay, kechasi ham, kunduzi ham yo'l bosdi, yiqilgan yerida dam oldi, undagi so'nayotgan hayot uchquni alangalandi deguncha yana oldinga qarab o'rmaladi. Odam endi hayot uchun kurashmay qo'ydi. Undagi hayotning o'zi o'lishni istamas, shuning uchun ham uni ilgariga haydardi. U ortiq azob chekmasdi. Uning asablari uyushib qoigan, miyasi esa g'alati xayollar, shirin tushlar bilan to'la edi.

U yo'lda borarkan, bitta qo'ymay yig'ishtirib olgan suyaklarni tinmay so'rar va chaynar edi. U ortiq tepaliklarga ko'tarilmas, ariqlarni kechib o'tmasdi, u endi keng vodiyan oqib o'tayotgan anhor yoqalab borardi. Uning ko'ziga xayoliy manzaralar ko'rinardi. Uning tani bilan joni birga borardi-yu, shunday bo'lsa ham, ular bir-birlaridan ajraigandek edi: ularni bir-birlariga bog'lab turgan hayot rishtasi shu qadar rngichka edi.

Bir kuni u yassi tosh ustida yotganida hushi o'ziga keldi. U uzoq vaqtgacha qimirlamay yotdi. Quyosh saxiylik bilan nur sochib, uning ayanchli badanini isitar edi. U ming azob-uqubat biian bir yonbosbiga ag'darildi. Pastda katta sokin bir daryo oqib yotardi. Bu daryo odamga notanish edi: bu uni ajablantirdi. U notanish daryoning oqimini shoshmasdan, sovuqqonlik bilan to ufqqa qadar kuzatdi-da, daryoning uzoqda yarqirab turgan dengizga quyilayotganini ko'rди. Shunday bo'lsa ham bu narsa uni sira hayajonlantirmadi. "Qiziq, - deb o'yladi u. - Ko'zimga shunday ko'rinyaptimi yoki miyam aynib qoldimikin". Dengiz o'rtasida langar tashlab turgan kemani ko'rganda bu fikrning to'g'ri ekanligiga yana bir bor ishondi. U bir zumga ko'zlarini yumib yana ochdi. Qiziq, o'sha narsalar yana ko'rindi. Bunga ajablanmasa ham bo'lardi. Miltig'ida patron bo'lmaganidek, mana shu sahroning qoq o'rtasida dengizning ham, kemanding ham bo'lishi mumkin emasligini bilardi u.

Orqadan xirillagan bir tovush eshitildi, bu xo'rsinishmi, yo'talmi - bilib bo'hnas edi. Goy'at zaiilik va karaxtlikni juda sekinlik bilan yengib, u ikkinchi yonbosbiga ag'darildi. Yaqinida hech narsa ko'rinmadi. U sabr bilan kuta boshiadi. Yana xirillagan va yo'tal tovushi eshitildi. Yigirma qadamcha narida o'tkir qirrali ikki toshning orqasidan bir bo'rining kulrang boshi ko'rindi. Uning quloqlari boshqa bo'rilariniki singari tik emas, ko'zlari xira va qon quyilgan, boshi solingan. Bo'ri kasal bo'lsa kerak: u tinmay aksa urar va yo'talar edi.

"Hech bo'lmaganda bunisi haqiqatdir" deb o'yladi u va sarob pardasi bilan qoplanmagan, haqiqiy dunyoni ko'rish uchun boshqa yonbosbiga ag'darildi. Lekin dengiz hali ham ilgarigidek uzoqda yaltirab turar, kema ham aniq ko'zga chalinardi. Ehtimol, bu rostdan ham haqiqatdir. U ko'zlarini yumib o'ylay boshladi. Pirovardida hamma narsa ayon bo'ldi. U sharq-shimolga qarab yurgan va Diz daryosidan uzoqlashib, Kappirmayn daryosi vodiysiga kelib qolgan. Sokin oqayotgan shu daryo Kappirmayn daryosining xuddi o'zginasi. Yaltirab turgan dengiz Shirnoliy Muz dengizi. Bu kema kit ovchilarining kemasi bo'lib, Makkenzi daryosi dengizga quyiladigan joydan sharq tomonga ancha ketib qolgan. Bu kema Koronatsiya ko'rfazida turibdi. U bir vaqtlar ko'rgan Gudzon ko'rfazi kompamyasining kartasini esladi-yu, shunda bor gap ravshan va tushunarli bo'lib qoldi.

U yerga o'tirib oldi-da, eng zarur ishlar haqida o'ylab ketdi. Oyoqlarini o'rab bog'lagan odeyal parchalari titilib ketganidan oyoqlari shilini qip-qizil go'sht bo'lib qolgandi. Eng so'nggi odeyalni ham ishlatib bo'lgan. Miltiq bilan pichoq yo'qolgan. Qalpog'i ham tushib qolibdi, qalpoq bilan birga astariga yashirilgan gugurt ham yo'qoigandi, lekin qog'ozga o'rab, hamyoniga yashirib qo'ygan gugurt hali ham turibdi. U soatiga qaradi, soati yurib turar va o'n birni ko'rsatardi. Soatni burab turgan bo'lsa kerak.

U xotirjam, aqli joyida edi. Juda ham holdan toyganiga qaramay, og'riqni sezmas, ovqat yegisi ham kelmasdi. Ovqat haqida o'ylagisi ham keimasdi. U nima qilmasin, hammasini idrok hukmi bilan qilardi. U, shimining pochasidan to tizzasigacha yirtib oldi-da, to'pig'ini o'rab bog'ladi. Chelakchasini nima uchundir tashlamagan edi. Kemaga qarab yo'l sohshdan avval suv qaynatib ichish kerak, - bu safarning juda og'ir bo'lishini u oldindan bilardi.

U juda sekin qimirlar, shol odamdek qaltirar edi. Quruq xashak yig'moqchi bo'ldi-yu, lekin o'rnidan turolmadi. Bir necha marta o'rnidan turishga urinib ko'rди, bo'lmagach, emaklab ketdi. Bir gal hatto kasal bo'rining oldiga juda yaqin borib qoldi. Bo'ri istar-istamas o'zini chetga oldi va zo'rg'a tilini qimirlatib, tumshug'ini yaladi. Uning tili sog'lom bo'rinikidek qizil emas, kulrang, sarg'ish bo'lib, yelim singari quyuq shilliq bilan qoplangan. Odam qaynagan suvdan ichdi-da, deyarli kuch-quvvatdan qolgan bo'lsa ham, o'rnidan turishga, hatto yurishga ham madori yetishini his qildi. Minut sayin to'xtab dam olardi, bazo'r qadam tashlar, bo'ri ham uning orqasida xuddi shu yo'sinda sudrahb borardi.

Qorong'i tushib, yarqirab turgan dengiz zulmat ichiga g'arq bo'lganda, u oraliqdagi masofa ko'p emas to'rt milga qisqarganini angladi.

Tun bo'yi kasal bo'rining yo'talishi va ba'zan bug'u bolalarining ma'rashi eshitib turdi. Atrofdan hayot qaynamoqda, u kuch-quvvatga to'la, sog'lom hayot. U esa orqasidan kasal bo'ri ergashib kelayotganini, kasal odam avval o'ladi, degan umidda ekanligini tushunar edi. Ertalab turib qarasa, bo'ri unga g'amgin va ochko'zlik bilan tikilib turibdi. Bo'ri dumini qisib, xuddi tinkasi qurigan it kabi boshini quyi solib turardi. Bo'ri sovuq shamolda qaltirar, odam xirillagan tovush bilan unga so'z qotganda, tishini tujaytirib, irillar edi.

Ufqdan yorqin quyosh ko'tarildi. Odam choshgohga qadar yiqilib-surilib yaltiroq dengizda turgan kemaga qarab yurdi. Tushdan keyin u bir izga duch keldi. Bu boshqa bir odamning izi bo'lib, u odamning emaklab yurgani bilinib turardi. "Ehtimol bu Billning izidir" deb o'yladi u xotirjam. Unga baribir edi. To'g'risi, u hech narsani sezmay, hech narsadan hayajonlanmay qo'yg'an edi. U hatto og'riqni ham sezmasdi. Qorin bilan asablari go'yo mudrab qolgandek. Lekin hali so'nmag'an hayot uchquni uni olg'a boshlardi. U juda charchagan, lekin sira o'lgisi kelmas edi. Shuning uchun ham u chalchiqzordan meva terib yer, tanga baliq ovlar, suv qaynatib ichar va olazarak bo'lib kasal bo'rini kuzatar edi.

U o'rmlab o'tgan boshqa odamning izidan borardi. Ko'p o'tmay, o'zidan oldingi odamning manziliga yetib keldi. Ho'l chimliq ustida kemirib tashlangan suyaklar va bo'rining iziga ko'zi tushdi. Yerdan xuddi o'zinikiga o'xshash, o'tkir tishlar tortqilib yirtgan bug'u terisidan tikilgan xalta yotardi. Bunday og'ir yukni ko'tarishga madori keimasa ham kuchsiz barmoqlari bilan qopni yerdan ko'tarib oldi. Bill oltinlarini so'nggi minutlarga qadar tashlamagan. Ha-ha-ha! U hali Billning ustidan masxara qilib kuladi, tirik qoladi va xaltani yarqirab turgan dengizdagi kemaga olib ketadi. U xuddi qarg'aning qag'illashiga o'xshagan bo'g'iq ovoqda dahshatli qilib kulardi. Kasal bo'ri ham unga jo'r bo'lib xirillagan tovush bilan uvilladi. Odam darhol jim bo'ldi. Agar mana shu suyaklar Billniki bo'lsa, shu toza kemirilgan, qizg'ish suyaklar Billniki bo'lsa, qanday qihb uning ustidan kulyapti-ya!

U yuzini o'girib oldi. Nima qilsin, Bill uni tashlab ketdi, lekin u Billning oltinlarini olmaydi, uning suyaklarini kemirmaydi. Agar mening o'rnimda Bill bo'lganda shunday qilgan bo'lardi, deb o'ylab qo'ydi va kalovlanib yo'lga tushdi.

U kichkina bir ko'lga duch keldi. Baliq yo'qmikan deb chuqurchaga engashib qaradi-yu, xuddi ilon chaqqandek seskanib o'zini orqaga tashladi. Suvda u o'z aksini ko'rib qoldi. Basharasi shu qadar qo'rqinchli ediki, bu diydasi qotib qolgan odamning ko'ngliga vahima soldi. Ko'lchada uchta baliq suzib yurardi, lekin ko'lcha kattagina bo'lib, suvni quritishga uning qurbi yetmasdi. U baliqlarni chelakcha bilan tutishga urinib ko'rди, keyin bu fikrdan qaytdi. O'lgundek charchaganidan suvga yiqilib, cho'kib ketaman, deb qo'rqdi. Cho'kib ketishidan qo'rqib u qumloq sohilda yog'och xodalar ko'p bo'lsa ham, sol yasab, datyodan suzib ketishga jur'at qilolmadi.

O'sha kuni u kemagacha bo'lgan masofani uch milga qisqartdi. Ertasiga esa ikki mil yo'l bosdi. Endi u xuddi Billga o'xshab o'rmlab borardi. Beshinchi kun kechqurun kemaga yetish uchun yana yetti mil yo'l qolgan edi; endi bir kunda bir mil yo'l bosishga ham madori qohnadi. Erta kuzning iliq kunlari hali tugamagan edi, u esa goh o'rmlar, goh hushidan ketib yiqilardi, kasal bo'ri esa yo'talib, aksa urib, uning orqasidan qolmay sudralib borardi. Odamning tizzalari qip-qizil go'sht bo'lib ketgan, tovonlari bundan ham badtar edi. Ko'ylagidan yirtib olib tizza va tovonlarini o'rab bog'lagan bo'lsa ham orqasidan chimliq va toshlar ustiga qonli iz qoldirib borardi. U bir marta orqasiga qayrilib qarab, bo'rining ochko'zlik bilan qonli izlarni yalayotganini ko'rib qoldi. Agar bo'rini bir yoqliq qilmasa, holi nima kechishini juda yaxshi bilardi. Shundan keyin hayotda uchrashi mumkin bo'lgan kurashlarning eng shiddatli boshlandi: emaklab borayotgan kasal odam, uning orqasidan sudralayotgan kasal bo'ri ikkisi ham chala o'lik holda bir-birini poylashib, sahrodan sudralib bordilar.

Bo'ri sog' bo'lganda, odam bunchalik qarshilik ko'rsatib o'tirmagan bo'lardi, lekin mana shu badburush, deyarli o'laksa bo'lib qolgan razil mahluqning qorniga tushishini o'ylasa, ko'ngli aynir edi. U yana alahlay boshladi, yana ko'ziga allanimalar ko'rina boshladi, bu safar uning o'ziga kelishi ancha qiyin bo'ldi.

Bir marta xuddi qulog'i ostida kimdir tez-tez nafas olayotganini eshitib, hushiga keldi. Tepasida turgan bo'ri o'zini orqaga tashladi va qoqilib ketdi-da, nimjonligidan yiqilib tushdi. Bu juda kulgili edi, lekin odam kulmadi. U hatto qo'rqmadi ham. U endi qo'rqish nimaligini ham sezmay qolgan edi. Uning ongi bir minutga ravshanlashdi, u o'ylab ketdi. Kemaga qadar endi ko'pi bilan to'rt mil yo'l qolgandi. U tuman bosgan ko'zlarini ishqalab, kemani juda ravshan ko'rди, yarqirab turgan dengizni kesib o'tayotgan oq yelkanli qayiqchani ham ko'rди. Lekin bu to'rt millik masofani bosib o'tishga holi qolmagan edi. Odam buni bilardi, shuning uchun ham bezovtalanmadi. Yarim mil ham yo'l bosa olmasligiga aqli yetardi. Shunday bo'lsa ham yashashni istardi. Shuncha azob-uqubatlardan keyin o'lib ketish bema'nilik bo'lardi. Taqdir undan juda ko'p narsa talab qilardi. Joni halqumiga tiqilganda ham u o'limga bo'ysunishni istamasdi. Ehtimol, bu aqlsiz-lik edi, lekin u o'lim changaliga tushib qolgan bo'lsa ham, uning changalidan qutulib chiqish uchun jon-jahdi bilan kurashaverdi.

U ko'zlarini yumib, bor kuchini to'pladi. Xuddi to'lqin singari uning vujudini bosib olayotgan alahsirashga yon bosmaslik uchun o'zini tetik tutishga urinardi. Bu to'lqin o'qtin-o'qtin ko'tarib, uning ongini xiralashtirardi. Ba'zan u chorasiz tipirchilab, o'zini bilmay qolar, keyin yana bir amallab hushini yig'ar edi.

U qimirlamasdi, chalqancha yotganicha kasal bo'rining xirillagan tovushi tobora yaqinroq eshitalayotganiga quloq soldi. Bo'rining nafasi juda yaqindan eshitila boshladi-yu, qurg'ab qolgan til xuddi shildiroq qog'oz singari uning yuzini tim-daladi. Qo'llari yuqoriga cho'zildi, barmoqlari xuddi changak singari bukildi, lekin mehnati zoye ketdi. Tez va ishonch bilan harakat qilish uchun kuch kerak, unda esa kuch yo'q.

Bo'ri sabrli edi, lekin odam undan ham sabrliroq edi. U hushdan ketib qolmaslik uchun urinib va bo'rini poylab, yarim kun qimirlamasdan yotdi. Bo'ri uni yemoqchi edi, qo'ldan kelsa, odam ham bo'rini yemoqchi edi. Vaqti-vaqti bilan u hushidan ketib

This is not registered version of TotalDocConverter

qo'li, shunda u o'z qo'liga qo'ng'usini ko'rdi, lekin u ham ham, o'ngida ham mana hozir bo'ri tili bilan meni yalaydi, deb kulib yotardi.

Nafas tovushini eshitmadi, lekin bo'ri uning qo'lini yalayotganligini sezib o'ziga keldi. Odam kutib yotdi. Bo'ri uning qo'lini tishlari orasiga olib kuchining boricha qisdi, keyin u shuncha vaqtdan kutgan g'animatiga qattiqroq botiraverdi. Lekin odam ham shu paytni sabrsizlik bilan kutgandi, uning tishlangan qo'llari bo'rining jag'ini qisdi. Bo'ri bazo'r o'zini himoya qilardi, odam bir qo'li bilan uning jag'ini qisardi, ikkinchi qo'lini ham uzatib bo'rining tomog'idan bo'g'a boshladi. Besh minutdan keyin odam o'zining butun og'irligi bilan bo'rini bosib tushdi. Bo'rini bo'g'ib o'ldirish uchun uning kuchi yetmas, shunda odam tishi bilan bo'rining tomog'iga yopishdi, uning og'zi yungga to'ldi. Yarim soat o'tdi, odam o'z tomog'iga issiq qon quyilayotganini sezdi. Xuddi uning og'ziga eritilgan qo'rg'oshin quyilayotgandek, uni yutish bir azob edi. Lekin u o'zini chidashga majbur qildi. Keyin odam chalqanchasiga ag'darildi-da, uyquga ketdi.

Kit ovlovchi "Bedford" kemasida ilmiy ekspeditsiya a'zolari bor edi. Ular kema palubasida turib, qirg'oqda g'alati bir maxluqni ko'rib qolishdi. Bu maxluq qum ustida zo'rg'a o'r-malab dengiz tomonga kelardi. Olimlar buning nima ekan-ligini bilolmadilar, tabiiyotshunos bo'lganliklari uchun qayiqchaga o'tirib qirg'oqqa suzib ketdilar. Ular tirik bir maxluqni ko'rdilar, lekin uni odam deb bo'ladimi?! U hech narsani eshitmas, hech narsani tushunmas, qum ustida ulkan qurt singari buralar edi. U oldinga deyarli siljimas, lekin orqasiga ham qaytmasdi, buralib-buralib oldinga qarab harakat qilar va soatiga yigirma qadamdan yo'l bosardi. Uch hafta o'tgandan keyin u "Bedford" kemasida karavotda yotgan holda ko'z yoshlarini oqizib, o'zining kimligi va qanday mashaqqatlarni boshidan kechirganini hikoya qilib berdi. U onasi, serquyosh janubiy Kaliforniya apelsin daraxtlari va gullar orasiga ko'milgan uyi haqida poyma-poy gapirib berdi.

Bir necha kun o'tgandan keyin u olimlar va kapitan bilan birga kayut-kampaniyada o'tirar edi. U ovqatning mo'lbg'idan quvonar, boshqalarning og'ziga tushib yo'q bo'lib ketayotgan har bir luqma uni zo'r tashvishga solardi. Uning aqli joyida, lekin stol atrofida o'tirgan odamlarga nafrat bilan boqardi. Ovqatning tamom bo'lib qolishidan qo'rqib, bezovta bo'lardi. U hadeb oshpazdan, xizmatchi boladan, kapitandan ovqat zapasini surishtirardi. Ular yuz martalab tasalli bersalar ham ishonmas, o'z ko'zi bilan ko'rgani ovqat omboriga tez-tez tushib turardi.

Kemadagilar uning o'nglanayotganini sezib qoldilar. U kun sayin semiraverdi. Olimlar bosh chayqab turli taxminlar qilishardi. Unga ovqatni kamroq bera boshladilar, lekin shunda ham semirib, qorin sola boshladi.

Matroslar bunga kulishardi, ular gap nimada ekanligini bilishardi. Olimlar uning orqasidan poylab, sirni bilib oldilar. Ertalab nonushtadan keyin u bakka chiqar va matroslarga xuddi tilanchiday qo'l cho'zardi. Matros kuhb, unga suxari berardi. U ochko'zlik bilan suxarini olar va xuddi oltinga ko'zi tushgan xasisdek, nonni qo'ltig'iga urardi. Boshqa matroslar ham yo'lini topib, uni quruq qo'ymasdi.

Olimlar indamay uni o'z holiga qo'yrb qo'ydilar. Utar o'ziga bildirmay uning karavotini tekshirdilar. Karavotning osti suxari bilan to'la edi. To'shakning ichiga ham suxari to'ldirgan ekan. Har bir burchakka suxari yashirilgan. Lekin uning miyasi joyida edi. U faqat, yana och qolguday bo'lsam deb shuning chorasini ko'rardi, xolos. Olimlar bu kasallik tez o'tib ketadi, degan fikrda edilar. Haqiqatan ham "Bedford" kemasi San-Fransisko gavaniga langar tashlamasdanoq bu kasalhk o'tib ketdi.